

СТАЛИЙ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК, ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І «ЗЕЛЕНИЙ ПЕРЕХІД»

SUSTAINABLE AND INCLUSIVE
DEVELOPMENT, ENVIRONMENTAL
ECONOMICS, AND “GREEN TRANSITION”

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.08.088>

УДК 630*9

JEL: O13, Q23

Г.М. ЛЕСЮК, д-р філософії,
асистент кафедри екологічної економіки та бізнесу
Національний лісотехнічний університет України
вул. Генерала Чупринки, 103, 79057, Львів, Україна
e-mail: halyna.lesiuk@nltu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9115-4619>

І.П. СОЛОВІЙ, д-р. екон. наук, проф.,
професор кафедри екологічної економіки та бізнесу
Національний лісотехнічний університет України
вул. Генерала Чупринки, 103, 79057, Львів, Україна
e-mail: ihor.soloviy@nltu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5885-6264>

РОЛЬ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЛАНІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ КУРСІ: ПОПЕРЕДНІЙ АНАЛІЗ

Проаналізовано 17 проєктів національних програм відновлення України на предмет урахування потреб і пріоритетів розвитку лісового сектору. Розглянуто ініціативи і стратегії Європейського зеленого курсу щодо розвитку лісового сектору. Встановлено, що існує часткова когерентність проєктів національних програм відновлення України з пріоритетами розвитку лісового сектору, визначеними Європейським зеленим курсом.

Ключові слова: ліс; стале лісокористування; лісове господарство; національні програми відновлення; зелена відбудова України.

Ц и т у в а н н я: Лесюк, Г., Соловій, І. (2024). Роль лісового сектору України в національному плані повоєнного відновлення і Європейському зеленому курсі: попередній аналіз. *Економіка України*. 67. 08 (753). 88-104. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.08.088>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

У світовій практиці не існує загальноприйнятого визначення терміна «лісовий сектор»¹. Відповідно до Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO), лісовий сектор варто трактувати як сектор економіки, що охоплює всі види господарської діяльності, реалізація яких прямо залежить від використання лісових ресурсів і послуг лісу. Ідеться про комерційну діяльність, що базується на безпосередньому використанні деревини (виробництво меблів, целюлози, паперу та ін.), а також про діяльність, пов'язану із залученням і переробкою недеревних продуктів лісу й використанням послуг лісових екосистем². Лісовий сектор також охоплює діяльність, пов'язану з виконанням екологічних функцій лісу, зокрема із зберіганням вуглецю, кругообігом поживних речовин, очищенням води і повітря, підтримкою природного середовища існування³. Розгляд лісового сектору в такому більш широкому значенні обумовлений тим, що продукція і екосистемні послуги, які надають ліси, мають важливу економічну цінність, а їх значення і внесок у добробут людей та економіку реалістично не відображаються у ВВП, що часто ставить лісовий сектор у менш сприятливе становище при ухваленні рішень щодо розподілу ресурсів між секторами на національному рівні⁴ (Li, Mei, Linhares-Juvenal, 2019). Частка лісового сектору України, включно з виробництвом меблів і деревообробкою, у 2020 р. становила 1,1—1,2 % ВВП країни (Яворський та ін., 2021).

У зв'язку з військовою агресією РФ український лісовий сектор і ліси зазнали безпрецедентних викликів. Бойові дії вплинули як на ліси, так і на лісове господарство, спустошивши лісові території і обмеживши спроможність країни реагувати на спричинені цим проблеми. Додатковий тиск створюється такими факторами, як зміна клімату, негативна динаміка здоров'я лісів, лісові пожежі й зниження продуктивності лісів (Zibtsev et al., 2024). З 24 лютого 2022 р. майже 30 % лісів зазнало різного ступеня шкоди внаслідок військових дій⁵.

¹ Trends and current status of the contribution of the forestry sector to national economies. FAO, 2004. URL: <https://www.fao.org/3/ad493e/ad493e00.htm> (дата звернення: 01.04.2024); Voluntary guidelines for the design and effective implementation of ecosystem-based approaches to climate change adaptation and disaster risk reduction and supplementary information. Secretariat of the Convention on Biological Diversity. Technical Series. No. 93. 156 p. URL: <https://www.cbd.int/doc/publications/cbd-ts-93-en.pdf>

² Trends and current status of the contribution of the forestry sector to national economies. FAO, 2004. URL: <https://www.fao.org/3/ad493e/ad493e00.htm> (дата звернення: 01.04.2024).

³ Voluntary guidelines for the design and effective implementation of ecosystem-based approaches to climate change adaptation and disaster risk reduction and supplementary information. Secretariat of the Convention on Biological Diversity. Technical Series. No. 93. 156 p. URL: <https://www.cbd.int/doc/publications/cbd-ts-93-en.pdf>

⁴ Там само.

⁵ Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2023 рік. Державне агентство лісових ресурсів України. 47 с. URL: <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/uploaded-files/%d0%9f%d1%83%d0%b1%d0%bb%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%b8%d0%b9%20%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82%20%d0%93%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%b8%202023.pdf>

Крім того, з 2014 р. 497,4 тис. га лісу Автономної Республіки Крим, Севастополя, частин Донецької і Луганської областей перебувають під тимчасовою російською окупацією, отже, прямі фінансові збитки від знищення об'єктів нерухомого майна лісового господарства становлять 1,2 млрд грн⁶. Через проблеми з електроенергією і логістикою також спостерігається спад у деревообробній галузі. Частину деревообробних підприємств передислоковано із зон активних бойових дій. Деякі співробітники переїхали разом зі своїми компаніями, але багато хто залишився. Міграція працівників між регіонами і наймання робітників у нових місцях призвели до складних кадрових змін у галузі, які досі не повністю вивчено (Alonso et al., 2023).

Через бойові дії зачинилися виробничі цехи в Чернігівській, Сумській, Житомирській, Харківській, Миколаївській і Запорізькій областях⁷. Блокада чорноморських портів призвела до ускладнення логістики деревини і часткової втрати азійських ринків (Poliakova, Abruscato, 2023). Зростання обсягів незаконної рубки лісу відбувається в регіонах активних бойових дій, зокрема Луганській, Запорізькій, Донецькій, Херсонській, Миколаївській областях (Шершун, Касюхнич, 2023). У сукупності дані підтверджують, що лісовий сектор України постав перед значними викликами, чим актуалізується визначення його ролі для повоєнної відбудови країни.

Конференції з відновлення України в Лугано (2022) і Лондоні (2023) підкреслили важливість зеленої відбудови України. Декларація Лугано визначила сталість одним з семи керівних принципів відновлення України⁸. Фактично, за результатами політичних діалогів на вищому рівні, повоєнний план відновлення України має базуватися на програмах відновлення і розвитку в розрізі секторів економіки, сформованих на засадах сталого розвитку.

Більшість останніх досліджень вітчизняних науковців сфокусовано на визначенні фінансово-економічного впливу бойових дій на ліси і лісовий сектор (Шершун, Касюхнич, 2023), можливостях формування регіонального лісового кластера для розвитку лісового сектору в повоєнний період (Дребот, Касюхнич, Васьків, 2023), оцінюванні ефективності реформи системи управління лісовим господарством України в умовах воєнного стану (Хорошко, 2022; Портна, 2023). При цьому практично відсутні дослідження ролі лісового сектору України в національному плані віднов-

⁶ Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2022 рік. Державне агентство лісових ресурсів України. 35 с. URL: https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/publich_zvit/publichnii-zvit-za-2022.pdf

⁷ Шевчук К. Як війна вплинула на українських виробників. Приклад деревообробної галузі. *Економічна правда*. 2023. 12 січ. URL: <https://derevynnyk.com/yak-vijna-vplynula-na-ukrayinskyh-vyrobnykiv-pryklad-derevoobrobnoyi-galuzi/> (дата звернення: 01.04.2024).

⁸ Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022) «Декларація Лугано». 2022. 4—5 лип. 3 с. Пер. з англ. URL: https://assets-global.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62cd2e0ba5613c953a9b52d4_Lugano%20Declaration_UA.pdf

лення економіки після пандемії COVID-19 і його внеску в Європейський зелений курс (ЄЗК) — пакет політичних ініціатив, який має на меті перехід економіки ЄС на шлях «зеленого переходу» з кінцевою метою досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р.⁹, хоча в низці країн ЄС протягом 2021—2023 рр. було проведено чимало тематичних досліджень. Зокрема, за результатами напрацювань Дж. Ботарро (Bottaro, Liagre, Pettenella, 2024), кластеризовано 26 держав — членів ЄС за критерієм урахування пріоритетів і потреб розвитку лісового сектору в національних планах відновлення й сталості. Оскільки військова агресія РФ проти України фактично переорієнтувала увагу уряду і наукової спільноти від національного плану відновлення економіки після пандемії COVID-19 на формування плану повоєнного відновлення й розвитку України, дане дослідження спрямоване на визначення ролі лісового сектору в забезпеченні повоєнної відбудови України.

Отже, **мета статті** — проаналізувати роль лісового сектору з огляду на проєкт «Плану відновлення України» та ідентифікувати його когерентність з Європейським зеленим курсом.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі основні завдання дослідження:

- визначити характер урахування тематики лісового сектору в проєктах національних програм відновлення України;
- проаналізувати відповідність проєктів національних програм відновлення України пріоритетам Європейського зеленого курсу, що безпосередньо стосуються лісового сектору.

Для досягнення мети застосовано окремі елементи кількісно-якісного контент-аналізу (Mauring, 2004). Традиційно метод контент-аналізу використовується в соціальних науках для формування методологічного підґрунтя розв'язання соціальних проблем (Бондар, Допінова, 2007). У цьому дослідженні метод застосовано за такими етапами.

1. *Формування понятійно-категоріального апарату.* Поняття «лісовий сектор» розглядається в широкому розумінні, з додержанням його трактування в працях FAO і Секретаріату Конвенції з біологічного різноманіття, з метою підкреслення важливості екосистемних послуг лісів та їх внеску в розв'язанні проблеми зміни клімату. Для попереднього огляду проєктів національних програм відновлення України на предмет урахування тематики лісового сектору були застосовані такі ключові слова: ліс, лісове господарство, деревина, меблі, послуги екосистем, біорізноманіття, циркулярна економіка. Ключові слова було обрано з огляду на трактування поняття «лісовий сектор» Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН і з урахуванням пріоритетів збереження біорізноманіття й переходу на циркулярну економіку, визначених Європейським зеленим

⁹ The European Green Deal (2019/640/EC). *EUR-Lex*. 2019. Dec 11. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN> (дата звернення: 01.04.2024).

курсом, зокрема Планом дій ЄС з переходу до циркулярної економіки¹⁰ і Стратегією біорізноманіття ЄС до 2030 року¹¹.

2. *Проведення якісного контент-аналізу.* Проекти національних програм відновлення України проаналізовано на предмет урахування тематики лісового сектору. За результатами аналізу, проекти національних програм відновлення України категоризовано в три групи:

- експліцитний характер урахування тематики: лісовому сектору присвячено окремий розділ і визначено заходи розвитку в проекті національної програми, абсолютний збіг за ключовими словами;
- імпліцитний характер урахування тематики: лісовий сектор побічно розглядається як частина заходів у проекті національної програми;
- відсутність відповідної тематики/ нехтування нею: тему лісового сектору не враховано в проекті національної програми.

3. *Індуктивне визначення тематики.* Згідно з методологією П. Майрінга (Mauring, 2004), за результатами якісного контент-аналізу потрібно ідентифікувати й узагальнити теми, представлені в аналізованих матеріалах. Зокрема, синтезувати різні близькі за змістом частини тексту до однієї теми. Якщо тема, представлена в аналізованому матеріалі, не підпадає під уже сконструйовану в попередньому матеріалі, потрібно сформулювати нову тему. Після того як не знайдено нових тем, слід виконати перевірку на наявність збігів у сформованих темах і представити узагальнений виклад тематики.

4. *Контент-аналіз ініціатив Європейського зеленого курсу.* Здійснити розгляд заходів ЄЗК, дотичних до тематики лісового сектору.

5. *Ідентифікація узгодженості проектів національних програм відновлення України.* Вони мають бути узгоджені з окремими ініціативами Європейського зеленого курсу в межах тематики лісового сектору.

Вихідними матеріалами для дослідження є проекти національних програм відновлення України, опубліковані на вебпорталі «План відновлення України»¹². Строки проведення дослідження: січень — лютий 2024 р. Для аналізу враховано виключно матеріали, розміщені на вебпорталі у вказані терміни.

¹⁰ Circular Economy Action Plan. For a Cleaner and More Competitive Europe. *EUR-Lex*. 2020. Mar 11. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN> (дата звернення: 01.04.2024).

¹¹ EU Biodiversity Strategy for 2030. Bringing Nature Back into our Lives (2020/380/EC). *EUR-Lex*. 2020. May 20. 23 p. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

¹² План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2024).

ОГЛЯД ПРОЄКТІВ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Конкретний план заходів з повоєнного відновлення і розвитку України є сферою відповідальності новоствореного консультативно-дорадчого органу при Президенті України — Національної ради з відновлення України, згідно з Положенням щодо якої у її складі створено 24 робочі групи для розроблення пропозицій заходів з повоєнного відновлення й розвитку України в розрізі секторів економіки¹³. Тематичні напрацювання робочих груп уперше були представлені на конференції у Лугано у 2022 р. Подальші проекти національних програм відновлення України із загальним бюджетом у межах 733,2—893,2 млрд дол. (табл. 1) опубліковано на вебпорталі «План відновлення України», і до 2032 р. вони мають сприяти «прискореному стійкому економічному зростанню». Повоєнна відбудова базується на п'яти принципах: 1) негайний початок і поступовий розвиток, 2) нарощування справедливого добробуту, 3) інтеграція в ЄС, 4) стимулювання приватних інвестицій, 5) відбудувати краще, ніж було, у національному і регіональному масштабах¹⁴.

Логічно, що найбільша частка в загальному бюджеті припадає на проекти, спрямовані на відновлення інфраструктури і житла, адже поточна сума збитків, завданих житловому фонду України в результаті повномасштабної війни, становить понад 58,9 млрд дол., а в цілому площа пошкоджених або зруйнованих об'єктів — понад 8 % від загальної площі житлового фонду України¹⁵. Крім того, пріоритетними є проекти, націлені на розвиток логістики і транспортного сполучення з ЄС, що зумовлено євроінтеграційним курсом України. З огляду на імпортозалежність української економіки, проект національної програми з досягнення енергетичної незалежності й поступу до Європейського зеленого курсу також визначено як один з найбільш вартісних.

Найменшу питому вагу в попередньому бюджеті повоєнного відновлення України мають проекти у сферах цифровізації, розвитку освіти, медицини і забезпечення реалізації соціальної політики. Частково структура бюджету проектів національних програм відновлення України відтворює поточну структуру видатків державного бюджету за функціональною кла-

¹³ Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни. Указ Президента України № 266/2022 від 21.04.2022 р. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>

¹⁴ План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2024).

¹⁵ Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, зросла до майже \$155 млрд — оцінка KSE Institute станом на січень 2024 року. *Київська школа економіки*. 2024. 12 лют. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturii-ukrayini-zrosla-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/> (дата звернення: 01.04.2024).

Таблиця 1. Проєкти національних програм відновлення України

Проєкти	Бюджет з урахуванням нижньої та верхньої меж, млрд дол.	Структура бюджету з урахуванням нижньої межі, %	Структура бюджету з урахуванням верхньої межі, %
1. Основи відновлення: зміцнення інституційної спроможності	0,1	0,01	0,01
2. Цифрова держава	0,1	0,01	0,01
3. Зміцнення оборони і безпеки	50	6,82	5,60
4. Прагнення до інтеграції у ЄС	1	0,14	0,11
5. Відбудова чистого і захищеного середовища	20	2,73	2,24
6. Відновлення й модернізація житла та інфраструктури регіонів	150—250	20,46	27,99
7. Розвиток системи освіти	5	0,68	0,56
8. Модернізація системи охорони здоров'я	5	0,68	0,56
9. Розвиток систем культури і спорту	20	2,73	2,24
10. Енергетична незалежність і Зелений курс	130	17,73	14,55
11. Поліпшення бізнес-середовища	5	0,68	0,56
12. Забезпечення конкурентного доступу до капіталу	75	10,23	8,40
13. Забезпечення макрофінансової стабільності	60—80	8,18	8,96
14. Розвиток секторів економіки з доданою вартістю	50	6,82	5,60
15. Розширення та інтеграція логістики з ЄС	120—160	16,37	17,91
16. Відновлення і модернізація соціальної інфраструктури	35	4,77	3,92
17. Забезпечення ефективної соціальної політики	7	0,95	0,78
Р а з о м	733,2—893,2	100,00	100,00

Джерело: побудовано авторами за: «План відновлення України». URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2024).

сифікацією. У 2023 р. видатки на охорону навколишнього природного середовища, освіту, охорону здоров'я були найменшими серед видатків державного бюджету України¹⁶.

¹⁶ Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2023 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582

ІМПЛІЦИТНИЙ ХАРАКТЕР УРАХУВАННЯ ПОТРЕБ І ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ В ПРОЄКТАХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

За результатами кількісно-якісного контент-аналізу (табл. 2) можна визначити, що потреби і пріоритети розвитку лісового сектору експліцитно подано в чотирьох проєктах національних програм відновлення України, імпліцитно — у п'ятьох, зовсім не представлено — у вісьмох.

Таблиця 2. Результати проведення кількісно-якісного контент-аналізу проєктів національних програм відновлення України

Проєкти	Ключові слова	Характер згадки	Тематики
1. Основи відновлення: зміцнення інституційної спроможності	—	Відсутній	—
2. Цифрова держава	Циркулярна економіка	Експліцитний	Відкритість даних у розрізі секторів економіки
3. Зміцнення оборони і безпеки	—	Відсутній	—
4. Прагнення до інтеграції у ЄС	—	Імпліцитний	Гармонізація законодавства України із законодавством ЄС
5. Відбудова чистого і захищеного середовища	Ліс, лісове господарство, послуги екосистем	Експліцитний	Оцінка шкоди і збитків довкіллю; відтворення лісів; охорона і захист лісу; лісовпорядкування; стає лісовпорядкування; збереження і відновлення природно-заповідного фонду; впровадження концепції послуг екосистем; упровадження національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів
6. Енергетична незалежність і Зелений курс	—	Відсутній	—
7. Поліпшення бізнес-середовища	—	Імпліцитний	Стимулювання бізнесу і підприємництва
8. Забезпечення конкурентного доступу до капіталу	—	Те саме	Стимулювання бізнесу і підприємництва
9. Забезпечення макрофінансової стабільності	—	Відсутній	—

Закінчення табл. 2

Проекти	Ключові слова	Характер згадки	Тематики
10. Розвиток секторів економіки з доданою вартістю	Меблі	Експліцитний	Розвиток меблевих кластерів; комплексне планування просторового розвитку і використання земель на території громад
11. Розширення та інтеграція логістики з ЄС	—	Імпліцитний	Стимулювання бізнесу і підприємництва; розвиток туризму
12. Відновлення й модернізація житла та інфраструктури регіонів	Ліс	Експліцитний	Використання енергетичного потенціалу деревини; використання деревини в будівництві; комплексна економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу регіонів
13. Відновлення і модернізація соціальної інфраструктури	—	Відсутній	—
14. Розвиток системи освіти	—	Імпліцитний	Партнерство університетів і бізнесу
15. Модернізація системи охорони здоров'я	—	Відсутній	—
16. Розвиток систем культури й спорту	—	»	—
17. Забезпечення ефективної соціальної політики	—	»	—

Примітка: «—» — відсутність у проектах національних програм відновлення України ключових слів і тематики, дотичних до лісового сектору.

Джерело: складено авторами за результатами дослідження.

Найбільшою мірою тематику лісового сектору враховано в рамках проекту національної програми з відбудови чистого й захищеного довкілля, що охоплює такі проекти і заходи: збереження і відновлення лісових об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення лісів, забезпечення протипожежної безпеки в лісах, відновлення інфраструктури сталого лісокористування, упровадження пілотних проектів з оцінки послуг лісових екосистем, оцінювання шкоди і збитків, завданих лісам. Крім того, потреби і пріоритети розвитку лісового сектору України також експліцитно враховано в проектах національних програм, спрямованих на розвиток цифрової держави (заходи й проекти забезпечення відкритості даних) і секторів економіки з доданою вартістю (заходи стимулювання розвитку меблевих кластерів). Додатково тематику лісового сектору експліцитно включено до

проєкту національної програми з відновлення і модернізації житла та інфраструктури, що містить окремі заходи з використання деревини в енергетиці й будівництві.

Імпліцитно тематику лісового сектору враховано в проєктах національних програм, орієнтованих на інтеграцію в ЄС і поліпшення бізнес-середовища. Гармонізація лісового законодавства України з відповідним законодавством ЄС триває, зокрема, напрацьовано законопроєкти для адаптації Директиви Ради ЄС 1999/105/ЄС про реалізацію лісового репродуктивного матеріалу і Регламенту ЄС 2023/1115 про доступність на ринку й експорт певних товарів і продуктів, пов'язаних із знищенням і деградацією лісів (Poliakova, Abruscato, 2023).

ЛІСОВИЙ СЕКТОР У ІНІЦІАТИВАХ І ПОЛІТИКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

У рамках ЄЗК протягом 2020—2023 рр. Європейською комісією ухвалено низку стратегій і планів дій: Лісову стратегію ЄС на період до 2030 року, Стратегію біорізноманіття ЄС на період до 2030 року, Стратегію ЄС «Від ферми до столу», Європейський кліматичний пакт, Промислову стратегію ЄС, Новий план дій ЄС щодо переходу на циркулярну економіку.

Тематика лісового сектору є центральною для Лісової стратегії ЄС на період до 2030 року, у якій підкреслюється важливість лісового сектору для переходу до кліматично нейтральної, ресурсоефективної і конкурентоспроможної економіки шляхом забезпечення внеску лісів і лісового сектору в досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), зокрема Цілі 15 «Збереження життя на Землі». Серед конкретних заходів Лісової стратегії — підтримка соціально-економічних функцій лісів для процвітання сільських територій і стимулювання розвитку біоекономіки; забезпечення сталого використання деревних ресурсів лісу для біоенергетики; сприяння розвитку біоекономіки з використанням недеревних ресурсів лісу, включаючи розвиток екотуризму; захист, відновлення і збільшення площі лісів; заліснення земель, зокрема висаджування 3 млрд дерев на території ЄС; стратегічний моніторинг лісів; інклюзивна і узгоджена структура управління лісами; реалізація програм досліджень та інновацій для покращення знань про ліси; застосування фінансових інструментів для стимулювання сталого лісокористування¹⁷.

Збільшення площ лісів, покращення стану і підвищення резильєнтності (стійкості) лісових екосистем є пріоритетами в рамках Стратегії біорізноманіття ЄС до 2030 року, яка, крім того, спрямована на захист і збере-

¹⁷ New EU Forest Strategy for 2030 (2021/572/EC). *EUR-Lex*. 2021. Jul 16. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0572> (дата звернення: 01.04.2024).

¹⁸ EU Biodiversity Strategy for 2030. Bringing Nature Back into our Lives (2020/380/EC). *EUR-Lex*. 2020. May 20. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

ження старовікових лісів і пралісів; заліснення й лісовідновлення з урахуванням принципів наближеного до природи лісівництва; посадки дерев, особливо в містах¹⁸. Дану Стратегію ЄС доповнює Закон про відновлення природи, що має на меті відбудову деградованих європейських екосистем, включаючи лісові екосистеми¹⁹.

Тематику лісового сектору також експліцитно відображено в Стратегії ЄС «Від ферми до столу», де агролісомеліорація визначається як вагомий захід для забезпечення сталого сільського господарства²⁰, і Європейському кліматичному пакті, який містить рекомендації щодо міського проектування із закладенням площ на міські ліси²¹. Додатково на винятково важливій ролі лісу як природного поглинача парникових газів акцентує увагу Новий план дій ЄС щодо переходу на циркулярну економіку²². Роль лісів у забезпеченні переходу до біоенергетики визначено в енергетичному плані ЄС REPowerEU²³.

НА ШЛЯХУ ДО КОГЕРЕНТНОСТІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ ЗЕЛЕНИМ КУРСОМ

У 2020 р. Україна долучилася до Європейського зеленого курсу, задекларувавши готовність розробляти і реалізовувати секторальну політику в рамках ЄЗК²⁴. Порівняння пріоритетів розвитку лісового сектору, визначених у проектах національних програм відновлення України, і пріоритетів ініціатив ЄЗК у сфері лісового сектору доводить, що існує часткова когерентність між проектами національних програм відновлення України і Європейським зеленим курсом. Деякі визначені в рамках ЄЗК пріоритети, такі як захист, збереження, відновлення і збільшення площі лісів, експліцитно представлено в проектах національних програм відновлен-

¹⁹ Regulation of the European Parliament and of the Council on Nature Restoration. *European Parliament*. 2023. Jul 12. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0277_EN.html (дата звернення: 01.04.2024).

²⁰ A Farm to Fork Strategy for a Fair, Healthy and Environmentally-Friendly Food System (2020/381/EC). *EUR-Lex*. 2020. May 20. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0381> (дата звернення: 01.04.2024).

²¹ European Climate Pact. Document 52020DC0788. *EUR-Lex*. 2020. Dec 09. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A788%3AFIN> (дата звернення: 01.04.2024).

²² Circular Economy Action Plan. For a Cleaner and More Competitive Europe. *EUR-Lex*. 2020. Mar 11. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN> (дата звернення: 01.04.2024).

²³ REPowerEU Plan (2022/230/EC). *EUR-Lex*. 2022. May 18. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:fc930f14-d7ae-11ec-a95f-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

²⁴ Європейський Зелений Курс. *Представництво України при Європейському Союзі*. 2021. 15 квіт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> (дата звернення: 01.04.2024).

²⁵ Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів. Указ Президента України № 228/2021. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2282021-39089> (дата звернення: 01.04.2024).

ня України. Крім того, пріоритет збільшення площі лісів збігається з раніше визначеними цілями програми Президента України «Зелена країна», що передбачає висадження 1 млрд нових дерев до 2026 р.²⁵ За даними Державного агентства лісових ресурсів України, станом на 2023 р. дану програму виконано на 46,5 %²⁶.

Деякі пріоритети ЄЗК, зокрема розвиток лісової біоекономіки і лісового туризму, створення міських лісів, застосування бізнес-моделей циркулярної економіки в лісовому секторі, стимулювання багатоцільового лісокористування, реалізація дослідницьких та інноваційних програм для покращення знань про ліси, не враховано в проектах національних програм відновлення України. Крім того, тематика лісового сектору відсутня в проекті національної програми «Енергетична незалежність та Зелений курс», хоча диверсифікація джерел енергії і аналіз можливостей застосування альтернативної енергетики визначено пріоритетними в рамках плану ЄС REPowerEU.

РАМКОВІ ПЕРЕДУМОВИ ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ

Сьогодні немає затвердженого національного плану повоєнного відновлення і розвитку України. Представлений у рамках Міжнародної конференції з питань відновлення України (Лугано, 2022) «План відновлення та розвитку України» не став юридично зобов'язувальним стратегічним документом, який би визначив пріоритети відновлення країни на загальнодержавному рівні. Чинним на сьогодні є «Порядок розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них». Відповідно до нього, програми комплексного відновлення областей розробляються за рішенням голови облдержадміністрації і повинні враховувати загальнодержавні інтереси через механізм запитів до органів виконавчої влади, у віданні яких перебувають питання розміщення просторових об'єктів, включаючи транспортні, інженерні, виробничі об'єкти, об'єкти інфраструктури, освіти, природоохоронної діяльності тощо²⁷. Розробка програм комплексного відновлення областей може бути ефективнішою у випадку затвердження на загальнодержавному рівні секторальних пріоритетів відновлення

²⁶ Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2023 рік. Державне агентство лісових ресурсів України. 47 с. URL: <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/uploaded-files/%d0%9f%d1%83%d0%b1%d0%bb%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%b8%d0%b9%20%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82%20%d0%93%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%b8%202023.pdf>

²⁷ Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них. Постанова Кабінету Міністрів України № 1159 від 14.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2022-%D0%BF#Text>

і розвитку, що спростило б поточну процедуру врахування загальнодержавних інтересів шляхом формування запитів до органів виконавчої влади. На рівні територіальних громад, що віднесені до територій відновлення, розроблення планів відновлення регламентується відповідним Порядком²⁸. Обидва законодавчих документи підкреслюють пріоритетність застосування для повоєнного відновлення підходу «знизу догори» в умовах відсутності національного плану відновлення економіки. Хоча такий підхід відповідає реформі децентралізації, він також створює умови, за яких стратегічно важливі сектори економіки не отримують достатньої уваги.

Сьогодні відсутній холистичний підхід до формування пропозицій відновлення і розвитку лісового сектору. Попередньо окреслені в рамках проєктів національних програм відновлення пріоритети розвитку лісового сектору не стосуються його в цілому, а зосереджені на лісовому господарстві, приділяючи менше уваги потенціалу деревообробної галузі й багатотільовому лісокористуванню. Доцільним є врахування в національних програмах відновлення України проєктів і заходів, спрямованих на стимулювання розвитку деревообробної галузі, виготовлення виробів з деревини і паперу, лісохімічної промисловості, а також просування лісового туризму й лісової біоекономіки.

Крім того, з урахуванням визначених у рамках ЄЗК пріоритетів, серед основних стратегічних напрямів розвитку лісового сектору в контексті відновлення України можна виокремити:

- стале лісокористування: розроблення й упровадження на різних рівнях управління програм сталого розвитку лісового господарства;
- відновлення лісових ресурсів, спрямоване на досягнення оптимальної лісистості, високої продуктивності й екологічної стійкості лісів, підтримку поєззахисного лісорозведення, відновлення лісової інфраструктури, зокрема в регіонах, де відбувались активні бойові дії;
- використання інноваційних технологій і подальшу цифровізацію лісового господарства. Для забезпечення сталого розвитку лісового сектору необхідно проаналізувати і синтезувати наявні знання про застосування в ньому Індустрії 4.0 (Соловій, Король, 2024);
- стимулювання інвестицій у лісовий сектор через використання інструментів пільгового оподаткування;
- монетизацію послуг екосистем: розробити схеми, за якими землевласники і лісогосподарські підприємства отримують компенсацію за підтримку або покращення послуг лісових екосистем;
- розвиток освіти й досліджень у лісовій галузі. Державна і/або міжнародна підтримка впровадження програм дуальної освіти для підготовки фахівців лісового сектору.

²⁸ Порядок розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів відновлення та розвитку територіальних громад. Постанова Кабінету Міністрів України № 731 від 18.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text>

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу можна дійти таких висновків.

1. Потреби і пріоритети розвитку лісового сектору експліцитно враховано в чотирьох проєктах національних програм відновлення України, імпліцитно — у п'ятьох, зовсім не представлено — у вісьмох, що свідчить про недостатню увагу до цієї галузі при формуванні плану відновлення України. Як наслідок, упущено економічні вигоди, що могли б впливати з холистичного розвитку сектору, а також посилюються загрози недостатнього забезпечення лісовими ресурсами майбутніх поколінь і втрати біорізноманіття і цілих екосистем.

2. Найбільшою мірою тематику лісового сектору враховано в рамках проєкту національної програми з відбудови чистого і захищеного довкілля, що охоплює заходи з відновлення, захисту й охорони лісів, когерентні з пріоритетами Лісової стратегії ЄС на період до 2030 року.

3. Встановлено часткову когерентність між 17 проєктами національних програм відновлення України та ініціативами Європейського зеленого курсу, що стосуються тематики лісового сектору.

4. Для забезпечення більшої узгодженості з ЄЗК у національних програмах відновлення України доцільно врахувати проєкти і заходи, спрямовані на розвиток лісової біоекономіки, застосування бізнес-моделей циркулярної економіки в лісовому секторі, підтримку лісового туризму і деревообробної галузі, створення міських лісів, стимулювання багатоцільового лісокористування й співпраці профільних наукових установ і закладів освіти з бізнесом.

5. З огляду на вагому роль лісового сектору в політиці ЄС у рамках ЄЗК, однією з передумов успішного євроінтеграційного поступу України є його інтегрування в план відновлення України. Лісова стратегія ЄС до 2030 року, що являє собою одну з флагманських ініціатив ЄЗК, спрямована на адаптацію європейських лісів до нових екстремальних погодних умов і високої невизначеності, спричиненої зміною клімату. Така адаптація вважається умовою виконання лісами соціально-економічних функцій і забезпечення життєдіяльності й добробуту населення.

Сьогодні національні програми відновлення України перебувають на етапі розробки і обговорення, тому перспективою подальших наукових розвідок є аналіз оновлених проєктів або затверджених програм відновлення України і їх кластеризація за вибраними параметрами, серед яких (крім характеру врахування потреб і пріоритетів розвитку лісового сектору) варто назвати кількість проєктів, спрямованих на відновлення й розвиток лісового сектору, бюджет / інвестиції на його відновлення і розвиток. На нашу думку, також доцільно чітко окреслити стратегічні напрями розбудови лісового сектору України з урахуванням необхідності відшкодування завданих війною еколого-економічних збитків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Li, Y., Mei, B., Linhares-Juvenal, T. (2019). The economic contribution of the world's forest sector. *Forest Policy and Economics*. Vol. 100. P. 236—253. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2019.01.004>
- Яворський, П., Павицька, Ю., Кухта, П., Литвинова, В. (2021). Ринок деревини та лісоматеріалів України: як працює та що стримує розвиток? Київська школа економіки. 170 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/12/KSE_Rinok_derevini_ta_lisomaterialiv.pdf
- Zibtsev, S., Burns, J., Buck A., Kraхner F. (2024). Forest science and education in Ukraine: Priorities for action. In: Findings from the Forum on Ukraine Forest Science and Education: Needs and Priorities for Collaboration (21—22 November 2023, International Institute for Applied Systems Analysis. Laxenburg, Austria). <https://doi.org/10.5281/zenodo.10803101>
- Alonso, V., Soloviy, I., Chelepis, T., Lavnyy, V., Kehayova, E., Lippe, R., Wippel, B., Schweinle, J. (2023). A step forward to enhance the wood processing industry: identifying its challenges: a case study in Ukraine. In: Deal for Green? Published Scientific Conference Contribution. Ljubljana. 2023. P. 194—199. URL: <https://dirros.openscience.si/IzpisGradiva.php?lang=eng&id=17118>
- Poliakova, L., Abruscato, S. (2023). Supporting the recovery and sustainable management of Ukrainian forests and Ukraine's forest sector. FOREST EUROPE, Bonn. 67 p. URL: <https://foresteurope.org/wp-content/uploads/2023/08/Supporting-the-recovery-and-sustainable-management-of-Ukrainian-forests-and-Ukraines-forest-sector-Final-report.pdf>
- Шершун, М., Касюхнич, В. (2023). Економічна складова розвитку лісової галузі в умовах воєнного стану. *Збалансоване природокористування*. № 1. С. 45—52. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2023.278538>
- Дребот, О., Касюхнич, В., Васьків, Т. (2023). Стратегічні орієнтири розвитку лісової галузі України в післявоєнний період. *Агроекологічний журнал*. №. 3. С.44—52. <https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2023.287762>
- Хорошко, О. (2022). Проблеми та перспективи впровадження інноваційної моделі адміністрування підприємств лісової галузі України. *Mechanism of an Economic Regulation*. 3-4(97-98), 46-50. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.11>
- Портна, О. (2023). Оптимізація системи управління виробничо-господарською діяльністю підприємств лісової галузі України. *Економіка та суспільство*, (58). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-60>
- Bottaro, G., Liagre, L., Pettenella, D. (2024). The Forest Sector in EU Member States' National Recovery and Resilience Plans: a preliminary analysis. *Forest Policy and Economics*. Vol. 160. 103157. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2024.103157>
- Mayring, P. (2004). Qualitative content analysis. *A Companion to Qualitative Research*. 1(2). 266-270. URL: https://www.academia.edu/34748473/_A_Companion_to_Qualitative_Research_pdf
- Бондар, В., Допіра, М. (2007). Розгляд методу контент-аналізу з погляду кількісно-якісних технік проведення. *Наукові записки НаУКМА. Том 70. Соціологічні науки*. С. 17—26. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9854b656-43db-4aa8-b727-8b870e453830/content>

Соловій, І., Король, М. (2024). Сталий розвиток лісового сектора економіки з урахуванням технологій Індустрії 4.0. *Науковий вісник НЛТУ України*, 34(1), 42-47. <https://doi.org/10.36930/40340106>

Надійшла 05.04.2024

Прорецензована 26.04.2024

Доопрацьована 27.05.2024

Підписана до друку 11.06.2024

REFERENCES

- Li, Y., Mei, B., Linhares-Juvenal, T. (2019). The economic contribution of the world's forest sector. *Forest Policy and Economics*. Vol. 100. P. 236-253. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2019.01.004>
- Yavorskyi, P., Pavytska, Yu., Kukhta, P., Lytvynov, V. (2021). The wood and timber market of Ukraine: how does it work and what holds back development? Kyiv School of Economics. 170 p. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/12/KSE_Rinok_derevini_ta_lisomaterialiv.pdf [in Ukrainian].
- Zibtsev, S., Burns, J., Buck A., Kraxner, F. (2024). Forest science and education in Ukraine: Priorities for action. In: Findings from the Forum on Ukraine Forest Science and Education: Needs and Priorities for Collaboration (21–22 November 2023, International Institute for Applied Systems Analysis. Laxenburg, Austria). <https://doi.org/10.5281/zenodo.10803101>
- Alonso, V., Soloviy, I., Chelepis, T., Lavnyy, V., Kehayova, E., Lippe, R., Wippel, B., Schweinle, J. (2023). A step forward to enhance the wood processing industry: identifying its challenges: a case study in Ukraine. In: Deal for Green? Contribution of managerial economics, accounting, and cross-sectoral policy analysis to climate neutrality and forest management. Ljubljana. P. 194-199. URL: <https://dirros.openscience.si/IzpisGradiva.php?lang=eng&id=17118>
- Poliakova, L., Abruscato, S. (2023). Supporting the recovery and sustainable management of Ukrainian forests and Ukraine's forest sector. FOREST EUROPE. Bonn. 67 p. URL: <https://foresteurope.org/wp-content/uploads/2023/08/Supporting-the-recovery-and-sustainable-management-of-Ukrainian-forests-and-Ukraines-forest-sector-Final-report.pdf>
- Shershun, M., Kasiukhnych, V. (2023). The economic component of forest industry development under conditions of military conflict. *Balanced Nature Using*. No. 1. P. 45-52. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2023.278538> [in Ukrainian].
- Drebot, O., Kasiukhnych, V., Vaskiv, T. (2023). Strategic guidelines for the development of forest industry of Ukraine in the post-war period. *Agroecological Journal*. No. 3. P. 44-52. <https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2023.287762> [in Ukrainian].
- Khoroshko, O. (2022). Problems and prospects of the implementation of the innovative model of the administration of enterprises in the forest industry of Ukraine. *Mechanism of an Economic Regulation*, 3-4(97-98), 46-50. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.11> [in Ukrainian].
- Portna, O. (2023). Optimization of the production and economic activity management system of forest industry enterprises of Ukraine. *Economy and Society*, (58). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-60> [in Ukrainian].
- Bottaro, G., Liagre, L., Pettenella, D. (2024). The Forest Sector in EU Member States' National Recovery and Resilience Plans: a preliminary analysis. *Forest Policy and Economics*. Vol. 160. 103157. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2024.103157>
- Mayring, P. (2004). Qualitative content analysis. *A Companion to Qualitative Research*, 1(2), 266-270. URL: https://www.academia.edu/34748473/_A_Companion_to_Qualitative_Research_pdf

- Bondar, V., Dopira, M. (2007). Reviewing of method of content-analysis in the context of quantitative and qualitative methods of realization. *NaUKMA Research Papers*. Vol. 70. Sociological Sciences. P. 17-26. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9854b656-43db-4aa8-b727-8b870e453830/content> [in Ukrainian].
- Soloviy, I., Korol, I. (2024). The contribution of Industry 4.0 technologies to sustainable development of the forest sector. *Scientific Bulletin of UNFU*, 34(1), 42-47. <https://doi.org/10.36930/40340106> [in Ukrainian].

Received on April 5, 2024

Reviewed on April 26, 2024

Revised on May 27, 2024

Signed for printing on June 11, 2024

Halyna Lesiuk, PhD, Assistant at the Department of Ecological Economics and Business
Ukrainian National Forestry University
103, Henerala Chupryny St., Lviv, 79057, Ukraine
Ihor Soloviy, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Professor of the Department of Ecological Economics and Business
Ukrainian National Forestry University
103, Henerala Chupryny St., Lviv, 79057, Ukraine

THE ROLE OF UKRAINE'S FOREST SECTOR IN THE NATIONAL POST-WAR RECOVERY PLAN AND THE EUROPEAN GREEN DEAL: A PRELIMINARY ANALYSIS

The Russian Federation's military aggression against Ukraine foregrounds the understanding of the role and importance of each economic sector in post-war reconstruction and further development. The drawing up and approval of Ukraine's recovery plan is ongoing, but preliminary drafts of Ukraine's national recovery programs, which differ in thematic focus, have already been worked out.

The role of the forest sector is analyzed from the perspective of the Draft Ukraine Recovery Plan, and its coherence with the European Green Deal is identified. For this, certain elements of quantitative and qualitative content analysis based on the 17 draft Ukraine's national recovery programs are applied. Using some of its elements, it is determined that forest sector topic is explicitly addressed in four draft Ukraine's national recovery programs, implicitly in five, and it is not represented in any way in eight. It is established that the priorities for the forest sector development previously outlined in draft national recovery programs do not relate to the sector as a whole, but are focused on forestry and pay less attention to the potential of the woodworking industry, the manufacture of wood products and paper. The initiatives and strategies of the European Green Deal, which determine development priorities for the forest sector at the EU level, are analyzed. It has been established that there is a partial coherence between draft Ukraine's national recovery programs and the priorities for the forest sector development set by the European Green Deal.

In order to ensure greater coherence with the European Green Deal, it is recommended to take into account in Ukraine's national recovery programs the projects and measures aimed at the development of forest bioeconomy, forest tourism and the woodworking industry, the application of circular economy business models in the forest sector, the creation of urban forests, the stimulation of multi-purpose forest use and the cooperation of specialized scientific institutions and educational institutions with business.

Keywords: *forest; sustainable forest management; forestry; national recovery programs; green reconstruction of Ukraine.*